

Dějiny veřejné správy

Ladislav Vojáček

III. - 01

Územní správa a samospráva

■ dvojkolejnost

- státní (politická, zeměpanská) správa
- samospráva

■ nové územní členění

Orgány politické správy

- byrokratický princip (jmenování, ...)
- podřízenost ministerstvům
- zemská politická správa (místodržitel, zemský prezident)
- okresní hejtmanství 1868 (+ orgány statutárních měst)
- přenášení působnosti

Právní úprava místní a územní samosprávy

■ obecní samospráva

- provizorní obecní zákon 1849
- obecní řád 1859 – neproveden
- říšský obecní zákon (č. 18/1862 ř.z.) + zemské obecní řády (1863 a 1864)

■ zemská samospráva

- únorová/februárová ústava 1861
- annenské patenty 1913

Místní a okresní samospráva

- **místní obce (+ statutární města + lázeňská města)**
  - obecní výbor
  - obecní představenstvo
  - starosta
- **samosprávné okresy (jen v Čechách!)**
- **domovské právo**

Volby do místních a okresních samospráv

- východiskem obecní zřízení
- v obcích
  - princip zastoupení jmění (tři skupiny poplatníků)
  - volební právo právnických osob
  - účast velkých poplatníků na jednání obecního výboru
- v okresech
  - kuriální systém (čtyři kurie)

Volby do zemských sněmů

- poslanci a virilisté
- kurie
  - velkostatku
  - kurie měst, průmyslových míst a obchodních a živnostenských komor
  - kurie ostatních obcí
    - majetkový census
    - nepřímé volby /do 1901 (Č.), 1905 (M.)/
  - všeobecná kurie
    - zavedena 1901 (Č.), 1905 (M.)

Územní a místní
správa

```
graph TD; A[Územní a místní správa] --- B[Vlastní státní správa (zeměpanská, politická)]; A --- C[Samospráva];
```

Vlastní státní
správa
(zeměpanská,
politická)

Samospráva

Územní a místní správa

Vlastní státní správa

Vídeňské orgány

Země

Politické okresy

Statutární města

Samospráva

Země

Samosprávné okresy

obce

Ozbrojené složky

- branná moc
- státní policie
- obecní policie
- četnictvo ad.

Armáda a námořnictvo

- branné zákony 1868, 1912
- branná moc 1968
  - společné vojsko
  - námořnictvo
  - zeměbrana
  - náhradní záloha
  - později i domobrana
- všeobecná branná povinnost 1868

Státní policie

- nejvyšší policejní úřad 1852 – pak policejní ministerstvo – ministerstvo vnitra (1867)
- státní policejní úřady (1850)
  - policejní ředitelství
  - policejní komisařství (pohraniční p. k.)
- civilní a uniformovaná policejní stráž

Kempfen, Johann Franz Freiherr von Fichtenstamm

* 26. 6. 1793 Pardubitz

† 29. 11. 1863 Schwarzau am
Steinfeld (Niederösterreich),

Berufsoffizier.

1849 Generalinspekteur der
Gendarmerie

1851 Militärgouverneur von Wien

1852-59 Chef der Obersten
Polizeibehörde

Obecní policie

- policejní funkce obecních orgánů:
  - ochrana bezpečnosti a osob (bezpečnostní policie)
  - tržní a potravní policie
  - zdravotní policie
  - čelední a dělnická policie
  - mravnostní policie
  - + součinnost při trestním stíhání (= přenesená působnost)
- policejní stráž (různá organizace)

Gruss aus Mähr. Ostrau.

Reichstrasse.

Četnictvo

- zřízeno nařízením č. 272 z roku 1849
- prozatímní organický zákon o četnictvu 1850
- zákon o četnictvu 1876
- zákon o četnictvu 1895
- služební instrukce 1851, 1876 a 1895
- působnost především na venkově
- udržování práva, pořádku a bezpečnosti

Rakouští četníci

Zákon č. 11/1918 Sb. o zřízení samostatného československého státu

- vyhlášení samostatného státu
- Národní výbor československý
= nejvyšší státní orgán
- **recepce**
  - státního aparátu
  - práva
- **národní výbory**

Organizace územní správy po vzniku republiky

■ recepce

- základním článkem obce
- **na Slovensku municipální správa**
- v českých zemích dvojkolejnost

Recipovaná uherská územní a místní správa

- **municipální správa =**
  - venkovská municipia (komitáty)
  - municipální města
- **obce**
  - města se zřízeným magistrátem
  - velké obce
  - malé obce

Zákon č. 64/1918 Sb. o mimořádných přechodných ustanoveních na Slovensku

- rozpuštění městských a obecních výborů a přechod jejich pravomocí na jmenované komise
- podmínky převzetí ostatních státních, samosprávných a církevních hodnostářů
- úprava placení daní
- § 14: právo vlády „dát některému svému členu plnou moc, aby vydával nařízení a konal vše na udržení pořádku, na konsolidování poměrů a na zabezpečení řádného státního života.“

Ministr s plnou mocí pro správu Slovenska

- ministr mohl suplovat činnost prakticky všech ostatních ministerstev
- jmenoval vládní referenty
  - ≡ MPS jako regionální vládní orgán s velmi širokou pravomocí
- vydával nařízení, zpravidla publikovaná v Úředních novinách (Šrobárova sbírka)

Rekonstrukce státního aparátu na Slovensku

- ze zákona rozpuštěny městské a obecní výbory
- přebírání dosavadních úředníků
- nařízení o županech (prosinec 1918)
- rozpuštění národních rad a výborů
- nezávislost soudů
- Generální finanční ředitelství pro Slovensko, Úřad práce pro zemědělské dělníky a Zásobovací úřad apod.

Vavro Šrobár

Národní výbory

- výzva k zakládání okresních NV
- vznikaly
  - zemské
  - okresní
  - místní
- zrušeny koncem roku 1918
- menšinové národní výbory

Organizace územní správy podle župního zákona č. 126/1920 Sb.

- částečně realizována jen na Slovensku (1923)
  - (župní svazy)
  - 21 žup
(mimo Praha, spory o Podkarpatskou Rus)
  - okresy

Zákon č. 11/1918 Sb. o zřízení samostatného československého státu

- vyhlášení samostatného státu
- **Národní výbor československý**
= nejvyšší státní orgán
- recepce
  - státního aparátu
  - Práva
- národní výbory/národné rady

1:3 000 000

Občania!

Aj ten najmenší chrobák sa chráni, keď mu ide o život. Bránime sa aj my. Ochotne dáme, čo vlasť od nás žiada, ale márnosť podporovať nechceme!

Sme zavalení farchou hrozných daní. Už-už klesáme. Čas by bol pohľadčif nám. Nevládzeme. A hľa! Vláda, ktorá by sa mala starať o dobro ľudu, chce nám ešte pridať na farche.

Utvorili takzvané veľké župy. Aj našu, Zvolenskú zväčšili, a županský úrad preložili do Zvolena. V zákone to tak stojí, že Zvolen za svoje groše má vybudovať župný dom a postarať sa o prístrešie župných úradníkov. Zvolen nemá potrebných budov. Groša ešte menej. A županský úrad 1. januára ide do Zvolena. Župný dom teda stavať sa musí. Má stáť 20.000.000, dvadsať milionov. Kde by ich Zvolen vzal!? Nuž páni v Prahe vraj tak si chcú odpomôcť, že tých 20 milionov, proti jasnému zneniu zákona, zavesia na krk občanom župy Zvolenskej. Viete čo to znamená? Koľko ťažkých tisícok pripadne na každú obec?

Roľník hynie. Robotník nemá zárobku. Z čoho ich budete platiť?

Máme biedy dosť. Daní ešte viac! Nechceme, nebudeme drhnúť na zbytočné veci! A stavať vo Zvolene nový stoličný dom, je vecou zbytočnou!

Bystrica má ho hotove. A čo treba pristaviť. Pristaviť za svoje, Neobťažujú nikoho.

Toto chce povedať aj pánom v Prahe. Vyšle do Prahy deputáciu. Chce požiadať vládu, aby županský úrad aj na ďalej ostal v Bystrici. Chce požia-

Orgány župy

- župan
- župní úřad
- župní zastupitelstvo
- župní výbor
- komise

Orgány v okresech

- okresní úřad
- okresní náčelník
- okresní výbor
- komise

Zákon o organizaci politické správy (č. 125/1927 Sb.)

= kombinace státní správy a samosprávy

- země (krajiny)

- Česká
- Moravsko-slezská
- Slovenská
- Podkarpatoruská

- okresy

Prvorepubliková ČSR – zemské uspořádání

Orgány na úrovni země

- zemský úřad
- zemský prezident
- zemské zastupitelstvo
- zemský výbor
- zemské komise

Orgány na úrovni okresu

- okresní úřad
- okresní hejtman
- okresní zastupitelstvo
- okresní výbor
- komise

Obce v českých zemích

- zákon č. 76/1919 Sb.

= doplnění a změna obecních zřízení

- obecní zastupitelstvo (dříve výbor)
- obecní rada (dříve představenstvo)
- starosta
- komise

Obce na Slovensku

- rozpuštění městských a obecních výborů
- přetvoření městských, obecních a župních výborů (nař. MPS č. 31/1920 Úr. n.)
- prozatímní úprava politické správy na Slovensku (č. 210/1920 Sb. + vl. n. 275/1922 Sb.)
  - zrušení municipálních měst a řady měst se zřízeným magistrátem
- zákon o prozatímním obecním zřízení (č. 243/1922 Sb.)
- úprava postavení obecních a obvodních notářů (z. č. 211/1920 Sb.) = postátnění

Zákon o prozatímním obecním zřízení (č. 243/1922 Sb.)

- města se zřízeným magistrátem (Blava, Košice)
  - zastupitelstvo (+ 5-členné „predsednictvo“),
  - starosta (jmenovaný vládou) + 2 náměstci
  - rada
  - obecní komise
  - městský notářský úřad (vrchní notář)
  - městský senát (vrchní notář + 2 přísedící)
- velké obce (zastupitelstvo, rada, starosta, komise)
- malé obce (obdobně)

Ozbrojené složky

- armáda
- četnictvo (žandárstvo)
- státní policie
- obecní policie
- finanční stráž
(1919 – 1927: pohraniční finanční stráž a důchodková kontrola)

Armáda

- vrchním velitelem prezident republiky
- MNO
- Hlavní štáb čs. branné moci
- 4 zemská vojenská velitelství (+ 48 doplňovacích okresních velitelství)
- NROS (1936)
- Stráž obrany státu (SOS, 1936)

Četnictvo (žandárstvo)

- zákon o četnictvu 299/1920 Sb. (1928)
- MV
- Generální velitelství četnictva (+ územní organizace)
- Ústřední pátrací oddělení 1922 (+ pátrací oddělení 1928)
- četnické pohotovostní oddíly (1933)

**VELITELSTVÍ
ČETNICKÉHO
ODDĚLENÍ**

Státní policie

- policejní ředitelství + policejní komisariáty (pohraniční p. k.)
- zákon č. 165/1920 – zmocnění pro vládu, zřizovat policejní úřady (1936)
- sbory stráže bezpečnosti (1922, sjednocení 1936)
- Zpravodajská ústředna (1923)
- Všeobecná kriminální ústředna (1929)

Čsl. policie

Reorganizace místní správy po Mnichovu

- vláda rozpustila zemské zastupitelstva, zemské výbory a komise
- vláda rozpustila některá okresní zastupitelstva, výbory a komise
- vláda připravovala celkovou reorganizaci územní správy
- zemské úřady rozpustily mnohé obecní a městské rady a zastupitelstva řady měst (vládní komisaři)

Okupační správa

- oberlandráty
- vládní komisaři

Protektorátní správa

- odbourání kolektivních orgánů
- místní orgány

= zemské, okresní a obecní úřady
(+ zemské výbory)

Policejní orgány

- německé bezpečnostní složky
- protektorátní policie
  - v roce 1940 reorganizace = 11 policejních úřadů (7 policejních ředitelství a 4 policejní úřady)
  - v roce 1944 se organizačně vyčlenila kriminální policie
- četnictvo